

Moet je horen!

Illustraties: Anjo Mutsaars.

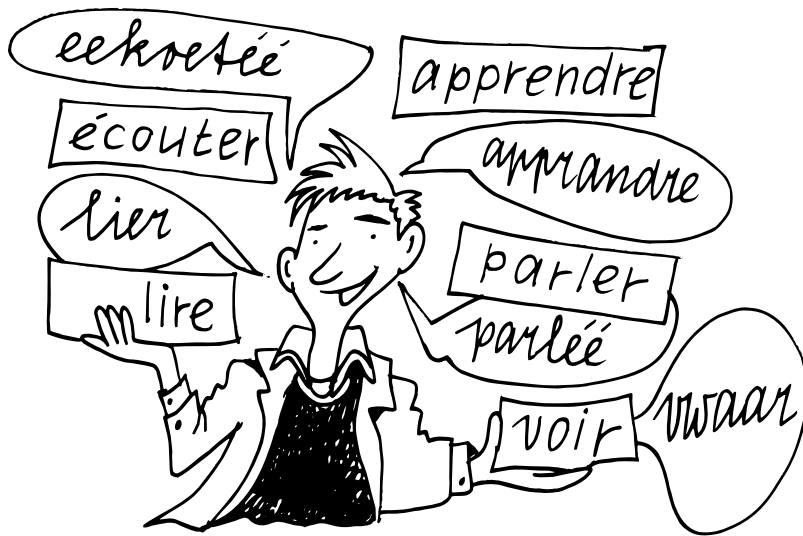
Praktische tips ter verbetering van de luistervaardigheid Frans

Hebt u ooit iemand horen vragen: 'Kun jij luisteren in het Frans?' Terwijl we een zin als 'Spreek je Frans?' heel normaal vinden. Jarenlang heeft de luistervaardigheid in de schaduw gestaan van de leesvaardigheid. Men dacht dat deze vaardigheid zich vanzelf ontwikkelde maar het tegendeel is waar. Zeker in de onderbouw is het van belang dat je werkt aan het 'leren luisteren'. Liesbeth Breek gaat kort in op het luisterproces en geeft enkele handvaten hoe wij onze leerlingen kunnen helpen om zich deze vaardigheid eigen te maken. Liesbeth Breek studeerde Franse taal en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam en is sinds 1991 werkzaam in het onderwijs. Zij is als docente Frans verbonden aan de Tabor Scholengemeenschap in Hoorn, locatie Oscar Romero en één van de auteurs van *Libre Service*, een leermethode voor de Tweede Fase.

Liesbeth Breek

In tegenstelling tot lezen is luisteren lineair. Daar waar een lezer terug kan keren in de tekst, heb je als luisteraar weinig controle over de auditieve input die je vaak maar één keer hoort. Spraak is bovendien ook nog variabel, continu (woorden zijn niet afgegrensd van elkaar) en

incompleet (Matter 1986). Een gesproken taaluiting is niet consistent: éénzelfde spreker produceert nooit constant hetzelfde klanksignaal omdat dit onderhevig is aan bijvoorbeeld ruimte, situatie, humeur... Om over de grote mate van variabiliteit tussen verschillende sprekers nog maar te zwijgen. Bovendien produceert een spreker zelden alle spraaksegmenten. Denk bijvoorbeeld aan

spraakreductie bij: 'kweenie' in plaats van 'ik weet het niet'. In deze incomplete, onafgebroken klankstroom moet een luisteraar zelf de woorden segmenteren (in tegenstelling tot lezen) om vervolgens een betekenis te geven aan de opgevangen woorden. In een moedertaal vallen het horen en herkennen van gesproken woorden vrijwel samen. Voor een vreemde taal-leerder (vt-leerder) ligt echter dit herkenningpunt van woorden verder naar achter in het klanksignaal dan voor een moedertaal-spreker. De taak van de docent is de woordherkenning te 'versnellen' zodat er meer tijd overblijft voor het begrijpen én interpreteren van het gehoorde spraakfragment. De vraag is alleen: hoe doe je dat als docent?

Auditieve woordtoetsing

Alles valt of staat met vocabulaire kennis. De correlatie die er bestaat tussen luistervaardigheid en receptieve woordkennis is groot. Woorden leren zonder dat er een koppeling plaatsvindt tussen schrift- en klankbeeld is alleen zinvol voor de leesvaardigheid. Om een woord in een klanksignaal te herkennen en te decoderen moet je de uitspraak ervan kennen in combinatie met de betekenis. Naast het visuele woordbeeld dient dus ook het auditieve woordbeeld getraind te worden. Door de prikkeling van beide zintuigen zal het woord bovendien eerder in het mentale lexicon van de leerling worden opgenomen. Leerlingen zijn geneigd om de woorden uit te spreken zoals je ze schrijft uit angst het woord verkeerd te spellen op een toets. Dat is jammer want op deze manier zal het desbetreffende woord tijdens een luisteropdracht vaak niet (tijdig) herkend worden. Door consequent naast het geschreven woordbeeld ook het gesproken woordbeeld te toetsen, zal een leerling zelden een woord uitspreken zoals je het schrijft en komt de woordverwerving ten goede aan zowel de lees- als de luister-

vaardigheid. Vraag standaard de eerste nummers van een kleine woordoverhoring auditief: de docent zegt een geïsoleerd woord of een korte zin (natuurlijk nog beter: woord in verbonden spraak!) en de leerling noteert in het Nederlands welk woord of zinnetje er gezegd wordt.

Klanksysteem

Luisterproblemen worden deels veroorzaakt door een tekort in lexicale en syntactische kennis. Een andere oorzaak waardoor een vt-leerder in de problemen komt, is zijn tekort aan fonologische kennis van de doeltaal. Een taak van de docent is om kennis en vertrouwdheid van het klanksysteem van de doeltaal bij te brengen. De vraagstelling van luisteroefeningen in de onderbouw is vooral inhoudelijk en meestal gericht op training van de begripsvaardigheid. Er zou daarnaast ook stelselmatig aandacht besteed moeten worden aan het ontwikkelen van een 'akoestisch luisteroor' in de vreemde taal. Meer training op het gebied van de perceptieve luistervaardigheid (het leren herkennen van klanken, structuren en intonatiepatronen die kenmerkend zijn voor de doeltaal) zal op den duur leiden tot een beter luisterbegrip.

In veel vakliteratuur wordt er onderscheid gemaakt tussen perceptieve luistervaardigheid en begripsvaardigheid. Zo spreekt Ur over *listening for perception* en *listening for comprehension*, en Lhote over *percevoir en comprendre*. *Bottom-up processing* (waarnemen van het klanksignaal om het verwerkingsproces te versnellen zonder aandacht voor het begrip) versus *top down processing* (interpretatie van gesproken taal waarbij ook niet-linguïstische vaardigheden ingezet worden zoals voorspellen, afleiden uit context, toetsen aan eigen ervaring, kennis van de wereld) zijn andere termen die dit verschil verwoorden.

Het natuurlijke luisterproces geschiedt ook van onder naar boven: waargenomen spraakklanken moeten geïdentificeerd worden om er een betekenis aan te geven die vervolgens nog geïnterpreteerd moet worden. Alleen oefenvormen aanbieden waar slechts aandacht is voor het klanksignaal zou echter leiden tot een verwaarlozing van de begripskant. Luisteren is immers meer dan het opvangen van klanken en deze verwerken. Daarentegen zou enkelzijdige training van alleen de begripsluistervaardigheid, zeker in een beginfase, tot gevolg hebben dat het 'akoestisch' bewustzijn te weinig ontwikkeld wordt. Dit zou op den duur ook kunnen leiden tot een tekort in luisterbegrip. Een goed luisteraar is dus eigenlijk iemand die beide deelvaardigheden in combinatie met elkaar kan toepassen maar deze zouden vanaf de aanvangsfase in wisselwerking getraind moeten worden.

Luister je Frans?

We hebben het vaak over een taal spreken maar zelden over naar een taal luisteren. Toch luister je in het Engels en Duits anders dan in het Frans. Duits en Engels zijn talen met een woordaccent. Frans kent een groepsaccent. Bovendien heb je in de Franse taal te maken met het grote probleem van de woordgrensherkenning (de syllabegrens gaat vaak boven woordgrens). Zeker bij de Franse taal is het daarom bijzonder belangrijk dat er regelmatig een koppeling plaatsvindt tussen gesproken en geschreven taal om leerlingen op 'speelse wijze'

Spreek zelf vaak in de doeltaal.

Maak auditieve woordherkenning tot een vast onderdeel van woordoverhoringen.

Werk aan de vertrouwdheid met het fonologische systeem van de doeltaal.

Train regelmatig en gevarieerd met de perceptieve luistervaardigheid. Denk niet te snel: mijn leergang biedt hiervoor onvoldoende mogelijkheden. Op een eenvoudige manier kunt u zelf voorzien in dit onderdeel. Het is erg belangrijk dat deze vorm van luistervaardigheid een vast onderdeel wordt van uw lessen. Enkele mogelijke oefenvormen:

- Zeg vier woorden op een rij waarvan er één anders is (bijv.: *coussin, coussin, cousin, coussin*). Vraag het nummer van het afwijkende woord te noteren of het woord op te schrijven.
- Geef op papier twee zinnen met een minimaal verschil en vraag de gehoorde zin aan te kruisen (bijv.: *Ces champs-là sont impressionnants / Ces gens-là sont impressionnants*).
- Vraag hoe vaak een bepaalde klank in een zin voorkomt (bijv.: *c'est*).
- Vraag het aantal woorden van een zin te tellen (traint herkenning woordverbinding).
- Vraag het derde woord van een opgelezen zin te noteren (traint herkenning woordverbinding).
- Vraag om aan te kruisen of de gehoorde zin een bevel, een mededeling of een vraag is (traint intonatie).
- Geef een traditioneel dictee: dit is een uitstekende training voor het auditieve geheugen.

Maak regelmatig gebruik van geschreven woordvormen: zij helpen gesproken woordvormen te herkennen.

Maak opdrachten waarmee een koppeling bestaat tussen auditieve en visuele woordvormen. 'Recycle' voor deze opdrachten eventueel materiaal uit het jaar ervoor. Enkele mogelijke oefenvormen:

- Geef een tekstfragment waarin woorden teveel staan die al luisterend doorgestreept dienen te worden.
- Geef een tekstfragment en verstopt enkele afwijkingen

(bijv. in werkwoordstijden of enkelvoud-meervoud) en vraag de fouten er al luisterend uit te halen.

- Geef de tekst 'plat' en laat leerlingen aangeven waar een nieuwe zin begint en interpunctie aanbrengen.
- Laat leerlingen een tweede keer luisteren naar een opdracht maar geef het transcript erbij en laat de kern onderstrepen of haal de kernwoorden weg die ingevuld moeten worden.

Het geven van extra luistermateriaal met transcripties werkt remediërend bij zwakke luisteraars. Enkele sites met transcripties:

- <www.rfi.fr> op de site van Radio France Internationale staan bij de 'infos en français facile' (te vinden onder *la langue française*, klikken op 'lire, écouter, apprendre') de transcripties van de luisterfragmenten. Zeer geschikt voor bovenbouwleerlingen.
- <www.bonjourdefrance.com> klik op 'compréhension': voor ieder niveau is er de mogelijkheid om tegelijkertijd teksten te beluisteren en te lezen.
- <www.laguinguette.com> biedt eveneens de mogelijkheid om tegelijkertijd teksten te beluisteren en deze mee te lezen.

Doe vaak dingen hardop voor

Gebruik de voorbeeldfunctie van de docent en kruip in de huid van je leerling. Denk hardop: 'Ik heb die woorden opgevangen. Wat kan ik daarmee? Naar welk antwoord leiden die me?' Zorg dat leerlingen je gaan imiteren. Laat zien dat je een tekort in kennis ook kan compenseren door gebruik te maken van intonatie.

Oefen regelmatig en zorg vooral voor variatie

Chansons, televisiejournals, reclameberichten, 'oud' materiaal van het vorige jaar, CITO-materiaal... wissel ze af. Een leerling leert echt niet veel van het achter elkaar afspelen van een CITO-luistertoets zonder training en/of feedback. Hierdoor zal de vaardigheid in luisteren niet toenemen. Bewaar deze fase van afspelen zonder bespreking tot voor het toetsmoment en dan slechts als training in de concentratie.

bekend te laten raken met de typische Franse verschijnselen van de enchaînement, liaison en elisie. Maar voor alle talen geldt dat geschreven woordvormen gesproken woordvormen altijd helpen herkennen. Het niveau van de luistervaardigheid zal positief beïnvloed worden als deze koppeling al in een vroeg stadium frequent gemaakt wordt omdat dit met name ook bijdraagt aan het ontwikkelen van kennis van het taalsysteem. Hoe vaker je een leerling confronteert met uitgeschreven tekst, hoe beter een leerling op den duur wordt in het herkennen van woorden binnen een klankstroom. Zeker in de aanvangsfase is deze koppeling een echte aanrader.

Ik versta er niets van!

‘Ik versta er niets van. Wat praten ze snel!’ Deze opmerkingen kennen we allemaal. Het zijn typisch uitlatingen van beginnende vt-leerders. Het grote verschil tussen een moedertaal-luisteraar en een vt-luisteraar is het vermogen om informatie uit te schakelen. In je moedertaal ben je uitstekend in staat om onbelangrijke en redundante informatie te negeren maar als vt-luisteraar ervaar je ieder binnenkomend klanksignaal als belangrijk (elke klankcombinatie kan immers een woord zijn) en probeer je krampachtig alles van de taaluiting te begrijpen. Dit verlangen naar totaalbegrip (Grezel 1992), dat kenmerkend is voor een niet-native, zorgt vaak voor een bepaalde gespannenheid bij leerlingen en blokkeert het luisterbegrip. Vertrek als docent steeds vanuit het punt: ‘Wat heb je wél verstaan en wat kun je met de woorden die je opgepikt hebt?’ Van alle luisterstrategieën is het herkennen van bekende woorden in een klankstroom en deze interpreteren de allerbelangrijkste. Als vt-leerder versta je gewoon niet alles, dus dat wat je wél verstaat moet je benutten.

Moet je horen!

Horen, verstaan en begrijpen. Maar welke van de drie is nu het belangrijkste? Ach: een leerling hoeft niet alles te verstaan en zeker niet alles te begrijpen maar om een beetje te begrijpen moet hij wel eerst alles horen! Dus... moet je horen! ■

LITERATUUR

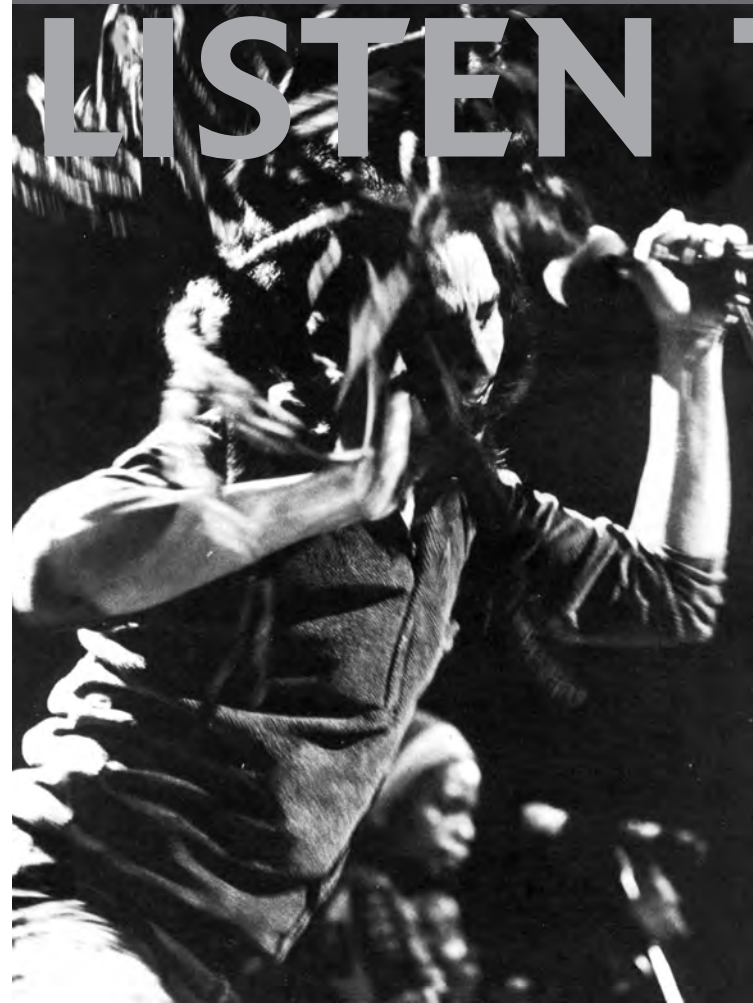
Grezel, J.E. (1992) Luisteren naar een tweede taal: Hoe hoort dat eigenlijk? In *TTWA* 44.

Lhote, E. (1995) *Enseigner l'oral en interaction*. Hachette.

Matter, J.F. (1986) *A la recherche des frontières perdues*. Editions ‘De Werelt’.

Ur, P. (1984) *Teaching Listening Comprehension*. Cambridge University Press.

LISTEN

Muziek blijkt een aantekelijke manier te zijn om je met een vreemde taal bezig te houden. Edy van Renselaar maakte de

talenquest Listen to the Music. In dit artikel vertelt ze over de ervaringen van leerlingen en docenten met deze talenquest.

Edy van Renselaar werkte 10 jaar als docente Engels en Handvaardigheid op de Werkplaats Kindergemeenschap in Bilthoven. Sinds 2 jaar werkt ze als docente Engels en vakdidactiek op de Archimedes Lerarenopleiding van de Hogeschool van Utrecht.

‘Als het me echt interesseert, onthoud ik het wel’